

6. Г. Патрінос, Д. Греш, Р. Доннеллі. Вплив COVID-19 на освіту — рекомендації та можливості для України. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/opinion/2021/04/02/the-impact-of-covid-19-on-education-recommendations-and-opportunities-for-ukraine>

УДК 331.1: 631.15

Садовник О.В.

доцент, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ЗАЙНЯТИСТЬ В АГРОБІЗНЕСІ 2022: СУЧАСНИЙ СТАН, ВОЄННІ ОБМЕЖЕННЯ, ПРОГНОЗИ

Ефективність агробізнесу у 2021 році можна було охарактеризувати коротко: сільське господарство показало найвищий приріст виробництва — 14,4%, за підсумками року виробництво збільшилося на 19,2%, агросектор мав найвищий відсоток до ВВП серед усіх секторів економіки — понад 10%, а 40% від валютних надходжень в Україні припадало на аграрну продукцію. За останні роки в галузі намітились ефективні технологічні зрушення на базі впровадження енергоефективних технологій з вирощування продукції рослинництва та виробництва продукції тваринництва. Ефективність проведення намічених стратегічних перетворень істотною мірою залежала від роботи персоналу підприємства, яка є визначальною та основоположною в проведенні таких заходів. При цьому істотне місце відводилось рядовим працівникам, які забезпечують виконання основних виробничих та обслуговуючих процесів підприємства.

Але 24 лютого 2022 року вектор стратегічних перетворень, як в агробізнесі так і в цілому в Україні, докорінно змінився: російські війська вдерлись на територію нашої держави. Війна змінила ставлення українців до буденних речей, економіки, відбулась трансформація свідомості. За перший тиждень війни в 9 областях України відбулися бойові дії з загарбниками, а по всіх областях були нанесені ракетні удари. Таких подій ніхто не очікував.

Станом на 1 січня 2022 року населення України становило 41,2 млн. осіб, з них наявного на території країни — близько 37,3 млн. осіб [1]. При цьому, в IV кварталі 2021р. кількість зайнятого населення віком 15 років і старше зупинилась на позначці 15,4 млн. осіб, а у віці 15–70 років — 15,3 млн. осіб. Кількість безробітного населення склало по 1,8 млн. осіб за зазначеними віковими

категоріями [2], або 10,5 % рівня безробіття населення серед робочої сили (тут і далі: крім тимчасово окупованої території АР Крим і частини тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей).

За різними оцінками (методами дослідження, експертними групами, авторами) в 2020-2021 роках в сільському, лісовому та рибному господарствах працювало 2,7-2,9 млн. осіб, що становило біля 17 % від всього зайнятого населення. До цієї кількості потрібно додати кількість громадян у віці 15-70 років, зайнятих у неформальному секторі. Згідно офіційної статистики на початку 2021 року кількість населення України, зайнятого у неформальному виробництві, досягла близько 3,24 млн. осіб, з них 44,1 % були задіяні в сільському господарстві [3], що становило 1,43 млн. осіб. Що правда, за іншими аналітичними даними кількість неформально працюючих в сільському господарстві оцінюється в межах 1,35 - 1,7 млн. осіб. Проте ми переконані, що в сільському господарстві неформальна зайнятість є вищою. Так, до неформальної зайнятості відносять діяльність у підприємствах неформального секторі економіки (на підприємствах самозайнятих без реєстрації, на незареєстрованих підприємствах з найманими працівниками) та зайняті поза підприємствами формального сектора, зокрема в домашньому господарстві. Тому доречно враховувати домогосподарства, які були задіяні у виробництві сільськогосподарської продукції на власній землі та підвір'ї. Зокрема, в 2021 році в Україні налічувалось 14,7 млн. домогосподарств, з яких біля 30 % утримували худобу та птицю, 56 % мали земельну ділянку на якій вирощували сільськогосподарську продукцію, а середній розмір ділянки становив 1,64 га [4]. Зазначена категорія господарств забезпечувала виробництво біля третини сільськогосподарської продукції України. Таким чином зайнятість населення в аграрному секторі України на передодні 24 лютого 2022 року ми оцінюємо у 7 млн. осіб, зокрема 3,0 млн. — офіційне працевлаштування, 4,0 млн — неформальна зайнятість. Такі розрахунки також підтверджуються, якщо враховувати, що за аналітичними даними окремих експертів в сільському господарстві України задіяно біля 44 % населення країни.

Частка населення, зайнятого у сільському, лісовому та рибному господарствах в розрізі областей України відрізняється через історико-природню спеціалізацію регіонів та концентрацію населення (є більш промислові регіони, а є історично більш сільськогосподарські). Наприклад, найвища частка зайнятого населення в агробізнесі спостерігалась в Херсонській, Кіровоградській, Черкась-

кій, Вінницькій областях, середній рівень частки — в Полтавській, Одеській, Рівненській областях, низький рівень — в Запорізькій, Луганській, Донецькій, Харківській, Дніпропетровській та Київській областях.

На момент вторгнення росії в Україну в областях, які попали під обстріли окупантів в перші дні (Київська та м. Київ, Чернігівська, Сумська, Харківська, Луганська, Донецька, Запорізька, Херсонська та Миколаївська області), перебувало приблизно 17,4 млн осіб, з них біля 2,4 млн. осіб зайнятих в агробізнесі (включаючи домогосподарства, які вирощували сільськогосподарську продукцію). За даними Управління верховного комісара ООН з питань біженців, кількість біженців з України станом на 17.04.2022 року становила 4,9 млн осіб. Окрім того, за останніми оцінками ООН, близько 7,1 млн українців стали внутрішньо переміщеними особами. Враховуючи кількість населення зайнятого в агробізнесі та його концентрацію по областях України можна припустити, що за лютий-квітень з території вищезазначених областей виїхали від 1,0 млн. до 1,5 млн. осіб, які були зайняті в агробізнесі. Частина з них покинули межі України, інші є внутрішньо переміщеними особами.

Відзначимо, що сільськогосподарське виробництво, як галузь, фактично неможливо перенести з одного регіону в інший, як це можна зробити з промисловими потужностями, оскільки основним виробничим фондом є земля. Тому можна стверджувати, що ситуація з працевлаштування осіб за фахом, які переїхали з зони бойових дій в інші регіони України може бути критичною. Очевидно, що вони замінять тих спеціалістів в агробізнесі, які виїхали за кордон або вступили до територіальної оборони чи Збройних сил України. Інша частина переселенців змінить фахову діяльність або залишаться без роботи чи перейде в тіньову економіку.

В подальшому, саме бойові дії в Україні визначать зайнятість населення в агробізнесі. Так, станом на 01.05.2022 р., можна сформулювати 4 умовні регіони (в залежності від очікуваних бойових дій проти росії), в яких можуть сформуватися різні сценарії (прогнози) щодо зайнятості населення в агробізнесі:

1) регіони, в яких відбуваються активні бойові дії (Харківська, Луганська, Донецька, Запорізька та Херсонська області: до початку війни тут перебувало біля 1,51 млн. осіб, які працювали в агробізнесі) — до закінчення бойових дій зайнятість в агробізнесі практично не можлива, за винятком невеликих окупованих територій, де відсутні бойові дії та залишилась частина населення (можуть працювати дрібні виробники та домогосподарства);

2) регіони, в яких частково ведуться бойові дії, відбувається активний захист території від загарбника (Миколаївська та Одеська області: до початку війни тут перебувало 703 тис. осіб зайнятих в агробізнесі) — очікується відновлення агробізнесу та повної зайнятості на 70-75 % території регіону;

3) регіони, в яких відбулись активні бойові дії, але території звільнені від окупантів (Київська, Чернігівська та Сумська області: на початок 2022 року в цих областях в агробізнесі працювало біля 612 тис. осіб) — очікується відновлення агробізнесу та зайнятості на рівні 75-85%;

4) регіони, які підпадають під ракетні обстріли, але на яких не велись активні бойові дії (інші області України: це 4,17 млн. осіб в агробізнесі до початку воєнного вторгнення) — очікується повне відновлення зайнятості.

Отже, зайнятість в агробізнесі 2022 — важко прогнозована, як і зайнятість в інших галузях економіки України в даний період. Головним драйвером відновлення зайнятості стане позитивний перебіг подій на військовому фронті та очікувана перемога України. Можна спрогнозувати, що після перемоги зайнятість в агробізнесі відновиться швидкими темпами (але після розмінувань територій), а кількість домогосподарств сільськогосподарського спрямування зменшиться (вплине руйнація населених пунктів та міграція).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. В Україні живе 37,3 мільйона осіб — оцінка уряду. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/01/23/7238191/> (дата звернення: 15.04.2022).

2. Зайнятість та безробіття населення у IV кварталі 2021 року. Експрес-випуск 24.03.2022 р. Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 11.04.2022).

3. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості у січні-лютому 2021 року. URL: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infofiles/sytuaciya_na_rp_ta_diyalnist_dsz_robocha_syla_2021_rik.pdf (дата звернення: 25.04.2022).

4. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України 2021 (за матеріалами вибіркового обстеження). Статистичний збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_cdhd_21.pdf (дата звернення: 25.04.2022).